

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ КОНКУРС СТУДЕНТСЬКИХ НАУКОВИХ РОБІТ
ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 073 «МЕНЕДЖМЕНТ»
СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ «УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ЕКОНОМІЧНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ»

Шифр «Конкурентоспроможність»

КОНКУРСНА НАУКОВА РОБОТА

на тему:

**УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ АГРАРНИХ
ПІДПРИЄМСТВ З ВИКОРИСТАННЯМ ІНСТРУМЕНТІВ ОБЛІКУ,
ОЦІНКИ ТА МОДЕЛЮВАННЯ ЇЇ ІНДИКАТОРІВ**

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ ТА ОЦІНКИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ.....	5
2. ОЦІНКА ФІНАНСОВИХ ЧИННИКІВ ТА СКЛАДНИКІВ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	12
3. МОДЕЛЮВАННЯ ТА МАРКЕТИНГОВІ СТРАТЕГІЇ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ НА ПЕРСПЕКТИВУ.....	23
ВИСНОВКИ.....	32
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	33

ВСТУП

Актуальність теми. Аграрна економічна наука виділяє конкурентоспроможність як основну категорію, обумовлену безліччю внутрішніх і зовнішніх факторів, і повинна розглядатися як комплексний показник ефективності всього відтворювального процесу. Конкурентоспроможність підприємств аграрного сектора, крім її формування в результаті впливу соціально-економічних чинників, визначається дією специфічних факторів, які концентруються навколо спеціалізації, управління та маркетингу, ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств всіх форм власності, господарювання й організації виробництва. Саме фінансово-економічне становище аграрних господарств, обсяг, асортимент та якість виробленої продукції характеризують рівень конкурентоспроможності.

Для досягнення бажаних результатів її рівня забезпечують більш ефективна організація та висока культура виробництва; активізація агропідприємницької діяльності; рівноправний доступ до ресурсів; формування сприятливої цінової політики, державна підтримка аграрного товаровиробника. Тому облік та оцінка вказаних та інших важливих складників і чинників вимагає ретельного обліку й оцінки. В свою чергу, вони є підставою для розробки й побудови моделей та прогнозів підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств на перспективу.

Метою роботи є обґрунтування підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств та управління нею шляхом удосконалення обліку, оцінки та моделювання її кількісних показників та індикаторів.

Об'єктом дослідження є тенденції, залежності та фактори, що становлять і виражають конкурентоспроможність аграрних підприємств.

Предметом дослідження є теоретичні, методичні засади й практичні пропозиції щодо підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств на засадах удосконалення обліку, оцінки й моделювання її складових.

В науковій роботі поставлено і вирішено такі **завдання**:

- обґрунтувати теоретико - методичні основи обліку та оцінки конкурентоспроможності;
- здійснити оцінка фінансових чинників та складників конкурентоспроможності аграрних підприємств;
- визначити напрями підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств на засадах моделювання та маркетингових стратегій.

Теоретичною й методичною базою дослідження є фундаментальні положення економічної теорії, економіки підприємств і бухгалтерського обліку; методи дослідження: статистико-економічний, розрахунково-конструктивний, економіко-математичний, монографічний, системно-структурного аналізу і синтезу, рейтингових оцінок та ранжування, бухгалтерського обліку, модель конкурентного простору; праці вітчизняних і зарубіжних економістів з проблем конкуренції та конкурентоспроможності. Інформаційною базою дослідження послужили законодавчі та нормативні акти стосовно розвитку аграрних підприємств та ринків, інші інформаційні джерела, а також матеріали господарської практики, як опубліковані в науковій літературі та періодичній пресі, так і зібрані автором.

1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ ТА ОЦІНКИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

Конкурентоспроможність в умовах становлення ринкових відносин необхідно формувати зважаючи як на зовнішні так і на внутрішні фактори середовища. Важливий вплив на формування конкурентоздатності суб'єктів господарювання мають не тільки загальні фактори (геополітична ситуація, демократичні перебудови, нестабільна політична система, кримінальна ситуація та інші), а й конкретні фактори та чинники (економічні, соціально демографічні, правові, екологічні, науково-технічні). Облік їх впливу в ринковій економіці сприятиме формуванню більш чіткої системи факторів, що сприятиме підвищенню конкурентоспроможності.

Для обліку й оцінки конкуренції й конкурентоспроможності агробізнесу в аграрній галузі застосовують різні методики й методи. При цьому облік показників конкурентоспроможності на підприємствах ведеться відповідно до Закону "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні"[1]; Плану рахунків бухгалтерського обліку; облікової політики, яка розроблена й прийнята тим або іншим суб'єктом господарювання; інших важливих нормативно-законодавчих документів. При цьому облікові процедури є обов'язковими, системними, послідовними і найбільш об'єктивними. Він передбачає фіксацію конкретних фактів без будь-яких імпровізацій.

Оцінка ж здійснюється переважно на його основі, має більше можливостей для застосування тих або інших методів, у т.ч. новітніх на основі програмування, використання хмарних технологій тощо. Конкурентоспроможність об'єкта аграрного господарювання оцінюється відповідно до проблем, які потребують вирішення; резервів та ресурсів, які можна залучити для її підвищення; стосовно конкретного продовольчого ринку або групи споживачів, сформованої по відповідних ознаках його стратегічної сегментації. Більше того, в умовах ринкової економіки категорія конкурентоспроможності характеризує ступінь розвитку суспільства. Чим

вищою є конкурентоспроможність економіки країни в цілому, тим вищий життєвий рівень населення у цій країні [2, с. 68].

Закон конкуренції є основою для всієї світової спільноти, він безпосередньо регулює об'єктивні процеси і тим самим сприяє підвищенню якості виготовленої продукції та послуг в цілому, і як наслідок впливає на зниження питомої ціни, що веде за собою процес витіснення з конкурентного ринку дорогої та невисокої якості продукції. Проте, тривалість його ефективної дії можлива тільки при наявності відповідного антимонопольного законодавства, що регламентує норми, які обмежують монополістичну діяльність, принципи ведення конкурентної боротьби на ринку, повноваження державних та місцевих органів по нагляду за дотриманням відповідних правових норм [3, с. 85].

Аналізуючи монополізовані регіональні ринки, варто зазначити, що серед них найбільша кількість належить ринку природних монополій, проте значну частину займають й ринки комунальних послуг, які не відносяться до природних монополій. Значна кількість монополізованих ринків здійснюють функції, які безпосередньо пов'язані із самоуправлінням та функціями держави.

Таким чином, основна частина монополізованих товарних ринків в Україні – це ринки, монополізація яких зумовлена природними причинами та адміністративними факторами. Тому можливості подальшого розвитку конкуренції шляхом дроблення і ліквідації монопольних утворень практично вичерпано. Основним змістом нового етапу конкурентної політики є захист уже створеного конкурентного середовища, перетворення існуючих конкурентних відносин у ефективніші.

Закон України «Про захист економічної конкуренції» передбачено новий механізм контролю концентрації суб'єктів господарювання [4]. Варто зазначити, що концентрація суб'єктів господарювання розглядається як об'єднання господарюючих суб'єктів, або ж шляхом приєднання одне до іншого; безпосередній контроль або ж через третіх осіб над суб'єктами господарювання чи його частками; отримання у власність або ж придбання в

управління частки відповідного суб'єкта господарювання, що забезпечує досягнення або перевищення 25,0 чи 50,0% голосів у вищому органі управління.

Значний вплив на даний механізм належить наступним рисам:

- зміна кола дій господарюючого суб'єкта;
- зміна порогових значень.

Варто зазначити, що на зміну порогових значень потрібен дозвіл і зберігаються лише вартісні показники. Необхідно відмітити, що випадки в яких необхідний відповідний дозвіл встановлюються та чітко регламентуються Антимонопольним комітетом України з дотриманням порядку обчислення порогових значень відповідних показників та особливостей суб'єктів господарювання окремих категорій [5, с. 25].

Значна кількість чинників має безпосередній вплив на конкурентоспроможність суб'єкта господарювання, а саме: якість вироблених товарів; вид товару; його доступність для споживачів; конкурентоспроможність виробленого товару з аналогами конкуруючих підприємств; місце виробленого товару не тільки на внутрішньому і зовнішньому ринках, а й конкурентоспроможність галузі взагалі; технічна спроможність галузі щодо нововведень вироблених товарів; місце суб'єкта господарювання на ринку конкуренції як регіону так і країни та інші.

Конкурентоспроможність підприємства залежить від ряду таких чинників, як: конкурентоспроможність товарів підприємства на зовнішньому та внутрішньому ринках; вид виробленого товару; місткість ринку (кількість щорічних продажів); легкість доступу на ринок; однорідність ринку; конкурентні позиції підприємств, що вже працюють на даному ринку; конкурентоспроможності галузі; можливість технічних нововведень у галузі; конкурентоспроможність регіону і країни.

Конкурентоспроможність аграрного підприємства – це відносна характеристика, що виражає відмінності його розвитку від розвитку конкурентних за ступенем задоволення своїми товарами потреб людей і по ефективності виробничої діяльності. Конкурентоспроможність будь-якого

аграрного формування характеризує можливості і динаміку його пристосування до умов ринкової конкуренції.

Конкурентоспроможні аграрні підприємства повинні виробляти і пропонувати ринкові товари, що задовольняють потреби їх цільових споживачів. У протилежному випадку підприємства не можуть одержувати доходи, а значить і бути конкурентоспроможними. Для того, щоб задовольнити потреби споживачів краще, ніж конкуренти, вони повинні скорочувати виробничий цикл і витрати, поліпшувати якість продуктів і послуг, зміцнювати співвідношення з постачальниками і споживачами, удосконалювати свої організаційні системи, щоб відповідна реакція на зміну споживчих смаків була як можна швидшою.

Інакше кажучи, для досягнення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств повинне створювати і розвивати свої конкурентні переваги, що дозволить якнайкраще використовувати фінансові ресурси в умовах макросередовища. Отже, при вимірі конкурентоспроможності повинні враховуватися такі моменти: адаптивність до змін навколишнього середовища, конкурентні переваги в рамках комплексу маркетингу і результатів діяльності [6, с. 250].

Адаптивність аграрного підприємства відображає здатність підприємства пристосуватися до змін навколишнього середовища. Це означає використання ряду адаптаційних засобів у рамках усіх складових частин комплексу маркетингу. Конкурентні переваги показують, у яких галузях (у даному випадку в рамках комплексу маркетингу) підприємство досягло більш високих результатів, ніж конкуренти. Конкурентні переваги дозволяють правильно виробити стратегію позиціонування товарів і послуг на ринку, вибравши цільові ринкові сегменти і сконцентрувавши там фінансові ресурси підприємства.

Для виміру конкурентних переваг українських аграрних підприємств доцільно використовувати наступні елементи: конкурентне ціноутворення; переваги у витратах виробництва; якість продукту/послуг; дизайн продукту;

упаковка; післяпродажне обслуговування; швидкість реакції на запити споживача; імідж підприємства/товарної марки; пропонований асортимент продукції; чистий дохід на одного зайнятого; чисельність зайнятих; кількість основних конкурентів; контакти з постачальниками; широта мережі збуту; реклама; інші складові частини комплексу стимулювання збуту; техніка особистих продажів; система маркетингової інформації; маркетингові дослідження [7, с. 94].

Варто підкреслити, що, незважаючи на велику увагу до вивчення взаємозв'язку між ступенем маркетингової орієнтації і результатами діяльності підприємства, а також взаємозв'язку між конкурентоспроможністю і результатами діяльності, у більшості досліджень результати економічної діяльності аграрних підприємств розглядаються як наслідок підвищення конкурентоспроможності і розвитку маркетингової орієнтації.

Критерій конкурентоспроможності визначається стабільністю місця на своєму ринку підприємства і його продукції, а також рівнем продажу продукції на ринку. Місткість ринку характеризується обсягом реалізованого товару на даному ринку протягом визначеного періоду часу. Його можна розрахувати як суму національного аграрного виробництва, імпорту і непрямого імпорту за винятком непрямого експорту і залишків продукції на складі.

Конкурентоспроможність сільськогосподарського підприємства необхідно визначити в статиці і динаміці. У статиці вона визначається з урахуванням вагомості товарів і ринків, на яких вона реалізується згідно наступної формули:

$$K_{\text{опт}} = \sum_{i=1}^n a_i b_i \cdot K_{ij} \rightarrow 1, \quad (1.1)$$

де a_i - питома вага i -го товару підприємства в обсязі продажів за період, який аналізується, частки од.;

b_i - показник значимості ринку, на якому представлений товар підприємства.

K_{ij} - конкурентоспроможність i -го товару на j -му ринку [8, с. 5].

Для промислово розвитих країн значимість ринку рекомендують

приймати рівною 1, для інших країн - 0,7 для внутрішнього ринку - 0,5. Питома вага і-го товару аграрного підприємства в обсязі продажів визначається по формулі:

$$a_i = \frac{V_i}{V}, \quad (1.2)$$

де V_i - обсяг продажів і-го товару за період який аналізується, грош. од.;

V - загальний обсяг продажу підприємства за той же період, грош. од.

В сучасній економічній науці існує та використовується декілька методичних підходів щодо оцінки конкурентоспроможності продукції. Визначення рівня конкурентоспроможності як відносного показника, що відображає відмінність товару, який аналізується від товару-конкурента по ступеню задоволення конкретної суспільної потреби. Усі параметри, що характеризують рівень конкурентоспроможності, підрозділяються на три групи: нормативні (патентна чистота, відповідність стандартам і нормам), технічні й економічні.

Облік нормативних параметрів пропонується забезпечити шляхом введення спеціального показника, що відповідає обов'язковим нормам і стандартам (при відповідності показник дорівнює 1, при невідповідності - 0). Загальний показник по нормативних параметрах (Інп) являє собою добуток окремих показників по кожному з них. Якщо хоча б один з параметрів буде дорівнює 0, то і $Інп = 0$, що свідчить про не конкурентоспроможність товарів.

Достоїнством цієї методики є врахування трьох найважливіших параметрів (критеріїв) конкурентоспроможності: якості товарів, післяпродажного обслуговування і ціни споживання. До недоліків відноситься скорочення галузі застосування зазначеного способу до оцінки тільки товарів, що володіють різною ціною споживання. Однак, як відзначалось раніше, не всі товари володіють нею. Проте прикладом може бути більшість продуктів харчування.

Оцінка поточного рівня забезпечення фінансової складової конкурентоспроможності аграрного підприємства здійснюється по декількох

основних напрямках аналізу, серед яких необхідно виділити: аналіз обліково-фінансової звітності підприємства за результатами його фінансово-господарської діяльності, що передбачає проведення аналізу структури капіталу підприємства, його платоспроможності і фінансової стійкості, структури витрат, прибутків і рентабельності, заборгованості, а також інші напрями фінансового аналізу; аналіз конкурентних переваг і порівняльний аналіз із підприємствами - конкурентами; аналіз асортименту та якості продукції, що виробляється; аналіз рівня і якості менеджменту підприємства, а також кваліфікації та інтелектуального потенціалу персоналу; аналіз поставок і клієнтури, логістики [9, с. 127].

Підсумковим етапом оцінки поточного рівня конкурентоспроможності сільськогосподарського підприємства відносно її фінансової складової є етап оцінки ефективності його діяльності і відповідних підрозділів по запобіганню можливих негативних впливів на фінансову складову функціонування даного господарства. Цей аналіз здійснюється за методикою оцінки збитків, попереджених або отриманих підприємством внаслідок реалізації запланованого комплексу заходів щодо забезпечення економічної безпеки підприємства в цілому та його фінансування, зокрема.

2. ОЦІНКА ФІНАНСОВИХ ЧИННИКІВ ТА СКЛАДНИКІВ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

В оцінці конкурентоспроможності аграрного підприємства необхідною умовою і базисом для ефективного управління використовують різноманітні методи аналізу його фінансового стану. За результатами досліджень ряду науковців було сформовано комплекс показників оцінки ефективності користування капіталом в аграрних підприємствах з акцентом на фінансову складову економічної безпеки [10, с. 11], причому потребують інтерпретації до особливостей аграрної сфери загальновикористовувані показники фінансового стану. Сформований комплекс показників має принципове спрямування на включення саме кількісних показників до різних груп, як підґрунтя для об'єктивної оцінки загроз внутрішнього і зовнішнього характеру з метою забезпечення фінансової безпеки суб'єкта господарювання. Для оцінки фінансового стану підприємства найчастіше використовують показники, закріплені у нормативних документах відповідних міністерств і відомств, однак їх групування, склад і методика розрахунку істотно відрізняються у роботах науковців, що засвідчує відсутність єдиного підходу. Здійснюючи оцінку фінансового стану підприємства, як правило, застосовують різноманітні аналітичні методи, серед яких перевагу надають коефіцієнтному. Аналіз фінансового стану аграрного підприємства здійснюють за такими основними напрямками:

1. Оцінку ліквідності активів, платоспроможності і кредитоспроможності.
2. Оцінку його фінансової стійкості.
3. Оцінку ділової активності і рентабельності підприємства [11, с. 206].

Тож здійснити оцінку фінансового стану підприємства, зокрема його здатність фінансувати свою діяльність, і його фінансових ресурсів стало можливим шляхом характеристики вказаних напрямків. Методика визначення фінансових показників за різними коефіцієнтами ґрунтується на співвідношенні даних окремих статей фінансової звітності підприємства. Загальноприйнятий

підхід оцінювання показників фінансового стану підприємства ґрунтується на порівнянні фактичних величин із нормативними значеннями. Здійснюючи діагностування фінансової спроможності аграрних підприємства, використовують групування усіх критеріїв за двома напрямками: формалізованим і неформалізованим (рис. 2.1).

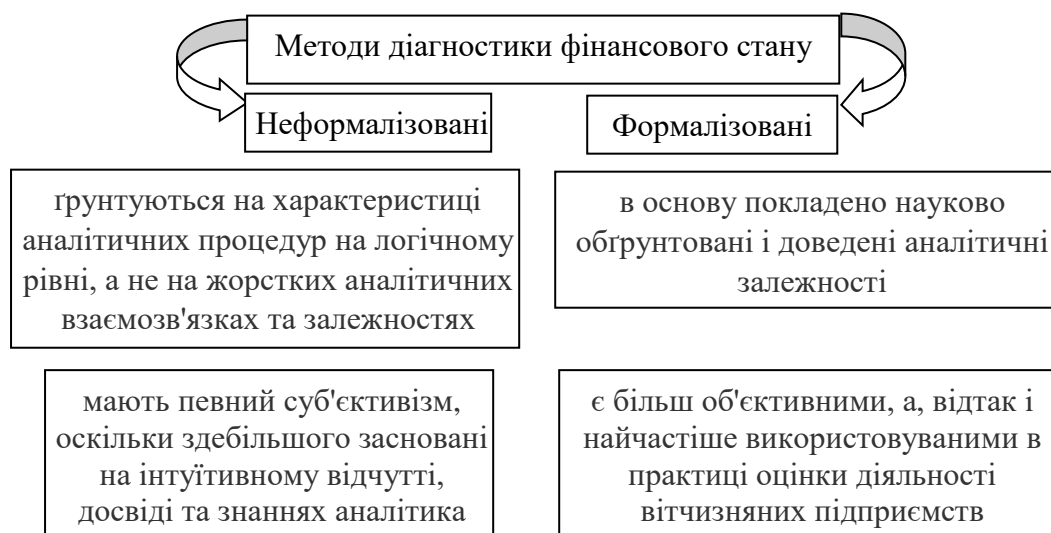

Рис. 2.1. Методи діагностики фінансового стану

Павлова Г.Є , Приходько І.П., Колісник Є.В., базуючись на дослідженнях великих західних аудиторських фірм, в оцінці показників фінансового стану підприємства акцентують увагу та розкривають складові неформалізованих критеріїв [12, с. 88]. Однак, на нашу думку, аналізуючи загрози банкрутства підприємства, у розрахунках потрібно базуватися на додатковому обсязі інформації, оскільки за даними фінансової звітності не всі показники можуть бути розраховані. Водночас необхідно враховувати розміри підприємства, його галузеву приналежність, специфічність продукції.

Порівняння досвіду розвинутих країн з вітчизняним при оцінці впливу на фінансову стійкість підприємства розрахованих коефіцієнтів фінансового стану свідчить про необхідність врахування особливостей вітчизняної системи оподаткування, а також того факту, що аналіз фінансової звітності має здійснюватися за декілька років. Це буде підвищувати ступінь точності інформації стосовно імовірності банкрутства.

Використовуючи досить багатий досвід світової практики з проведення інтегральної оцінки фінансового стану підприємства, можна наголошувати на необхідності об'єднання у загальний синтетичний показник основних коефіцієнтів фінансового стану та діяльності підприємства, що дозволить досягти логічної завершеності і достатньої об'єктивності результатів проведеного аналізу. Причому для цього можливе використання умовного фінансового коефіцієнта для кожного первинного фінансового показника. Як правило, мінімальним критерієм стійкості фінансового стану підприємства слугує імовірність банкрутства [13, с. 106].

В теорії і практиці орієнтуються на модель Альтмана, модель Ліса, метод Депаляна, метод Таффлера, метод Спрингейта. Українськими науковцями в цьому напрямку здійснені певні розробки, зокрема це дискримінантна модель інтегральної оцінки фінансового стану підприємства, розроблена О. Терещенком, базисом якої є застосування методології дискримінантного аналізу на основі фінансових показників вибіркової сукупності вітчизняних підприємств, а також матричні моделі О. Хотомлянського, Т. Пернатої, Г. Севериної з комплексної оцінки фінансового стану підприємства [14, с. 168]. Для визначення тенденцій у динаміці фінансового стану підприємства також можна використати цей метод оцінки.

Для прогнозування банкрутства також використовується методика, яка передбачає застосування відповідних формул і рівнянь. Зокрема, економічний показник ознак поточної платоспроможності (Пп) при наявності простороченої кредиторської заборгованості визначається як різниця між сумою наявних у підприємства коштів і їх еквівалентів та інших високоліквідних активів і його поточних зобов'язань за формулою:

$$\text{Пп} = \text{A}(1030) + \text{A}(1035) + \text{A}(1160) + \text{A}(1165) + \text{A}(1167) - \text{П}(1695), \quad (2.1)$$

де А(1030), А(1035), А(1160), А(1165), А(1167) - статті активу Балансу;

П(1695) - підсумок по розділу 3 пасиву Балансу [15, с. 87].

Отриманий результат за наведеною формулою буде свідчити про поточну неплатоспроможність відповідного суб'єкта господарювання, якщо він буде

мати від'ємне значення за результатами арифметичного розрахунку.

Якщо при розрахунку на кінець звітного кварталу отримані значення коефіцієнту покриття (Кп) і коефіцієнту забезпечення власними засобами (Кз) будуть менше їх нормативних значень (1,5 і 0,1 відповідно), то це свідчить про наявність ознак поточної неплатоспроможності. Особливе значення такі результати мають у випадку, коли попередньо була подана заява про порушення справи про банкрутство. А вже про фінансовий стан потенційного банкрутства свідчать ознаки критичної неплатоспроможності на початку і в кінці звітного кварталу.

Коефіцієнт покриття (норматив $K_p=1,5$) розраховуємо по формулі:

$$K_p = A(1195)/П(1695)$$

де $A(1195)$ підсумована величина розділу 2 активу Балансу.

Визначаємо за формулою коефіцієнт забезпечення власними засобами (норматив $K_z=0,1$):

$$K_z = (П(1495) - A(1095)) / A(1195), \quad (2.2)$$

де $П(1495)$ – підсумок розділу 1 пасиву Балансу;

$A(1095)$, $A(1195)$ – підсумки розділів 1 і 2 активу Балансу.

Можна і у підприємства, що працює прибутково своєчасно виявити тенденції формування незадовільної структури Балансу. Це здійснюється за допомогою коефіцієнт Бівера за формулою:

$$K_b = (\Phi(1160) - \Phi(1195)) / (П(1595) + П(1695)), \quad (2.3)$$

де $\Phi(2350)$, $\Phi(2515)$ – чистий прибуток і амортизація з відповідних рядків форми №2;

$П(1595)$, $П(1695)$ - довгострокові і поточні зобов'язання [16, с. 25].

Так, свідченням наявності негативної тенденції є значення коефіцієнту Бівера менше 0,2 ($K_b < 0,2$) протягом періоду 1,5 – 2 роки. Це значення є лише ознакою незадовільної структури балансу, але ще не вказує на незадовільну структуру.

Проведений аналіз розрахунку різних фінансових коефіцієнтів підтверджує необхідність врахування зарубіжного і вітчизняного досвіду

стосовно використання інтегральної бальної оцінки фінансової стійкості, яка враховує різноманітні показники фінансової стійкості для оцінки ризику банкрутства [17, с. 110].

Сутність цієї методики полягає в класифікації аграрних підприємств за певними ознаками, а саме: ступенем ризику, що визначається за фактичним рівнем показників фінансової стійкості і рейтинговим показником у балах.

Оцінка здійснюється за шістьма коефіцієнтами, кожен з яких розраховується за формулою (табл. 2.1).

Таблиця 2.1.

Методика розрахунку показників фінансової стійкості для оцінки ризику банкрутства

Найменування коефіцієнту	Методика розрахунку
коефіцієнт абсолютної ліквідності	$K_{ал} = \text{Грошові кошти} / \text{Поточні зобов'язання}$
коефіцієнт швидкої ліквідності	$K_{шл} = (\text{Поточні активи} - \text{Запаси}) / \text{Поточні пасиви}$
коефіцієнт поточної ліквідності	$K_{пл} = \text{Поточні активи} / \text{Поточні пасиви}$
коефіцієнт фінансової незалежності	$K_{фн} = \text{Власний капітал} / \text{Пасиви}$
коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами	$K_{звз} = \text{Власні оборотні засоби} / \text{Запаси}$
коефіцієнт забезпеченості запасів власним капіталом	$K_{ззвк} = \text{Запаси} / \text{Власний капітал}$

Фактори впливу на результати діяльності аграрного підприємства є взаємозалежними та мають сприятливий (позитивний) чи несприятливий (негативний) вплив [18, с. 61]. Отже, за структурою виникнення фактори фінансової стійкості аграрного підприємства поділяються на внутрішні і зовнішні. Причому вплив на зовнішні фактори аграрного підприємства є незначним або зовсім не може впливати. Сукупність зовнішніх факторів представлена в табл. 2.2.

Міжнародні фактори визначаються шляхом аналізу причин загальноекономічного характеру, серед яких циклічність фаз економічного розвитку аграрних міжнародних формувань та розробка напрямів фінансової політики ведучих іноземних банків при організації та функціонування аграрних проектів, стабільність проведення міжнародної торгівлі аграрної продукції, що

впливає на укладання договорів і угод з різними країнами експортерів аграрної продукції, укладання договорів, та створення сприятливих зон розвитку вільного аграрного підприємництва, торгівлі, митних тарифах.

Таблиця 2.2

Класифікація зовнішніх (екзогенних) чинників, що впливають на фінансовий стан та стійкість аграрних підприємств

		Зовнішні чинники
Міжнародні	Загальноекономічні	Циклічність фаз економічного розвитку аграрних формувань Напрями фінансової політики банків при здійсненні аграрних проектів
	Постійність ведення міжнародної політики на законодавчому рівні	Укладання міжнародних угод: формування вільних економічних зон, зон вільної торгівлі Тарифні узгодження Розвиток сфер міжнародного маркетингу
Національні	В сфері міжнародної конкуренції	Створення аграрних корпорацій за рахунок залучення іноземних інвестицій Організація сфери та ліцензування сфери торгівлі Аналіз фінансового стану міжнародних підприємств Аналіз та розвиток основних стратегічних сфер господарювання аграрних формувань
Ринкові	Політичні	Стан фінансової системи Відношення до власності та підприємництва Земельна політика Податкова політика Обмеження монополізму Захист конкуренції Зростання інфляції Циклічність економічного розвитку
	Соціальні та демографічні	Рівень доходів і нагромаджень населення Спроможність до покупки (рівень цін, можливість одержання кредиту) Підприємницька активність
	Психологічні	Споживчий вибір Значки. Розвиток традиційних пріоритетів, та основних норм споживання
	Пріоритетні науково-технічні	Інноваційні конструкції та технології вирощування Напрями розвитку конкурентоспроможності продукції аграрного виробництва
	Застосування прогресивних форм конкуренції аграрних формувань	Характеристика рівня витрат аграрного виробництва Рівень технології Якість продукції Рівень маркетингу

Необхідність функціонування стабільної міжнародної конкуренції за рахунок збільшення питомої ваги на ринку аграрних формувань через більш високі інноваційні технології розвитку аграрного виробництва або більш дешеву працю [20, с. 55].

Аналіз основних національних чинників, досить відчутно впливає на фінансово-економічний стан суб'єкта господарювання аграрного бізнесу та включає основні причини політичного характеру, причини економіко-демографічного характеру кожного регіону країни, а також вплив факторів психологічного (культурного) і науково-технічного характеру [21, с. 6]. Тому, політична стабільність в державі та цільова спрямованість внутрішньої політики іноземних партнерів, реалізовується в рамках правового законодавства, а також через формування відношення до власної аграрної підприємницької діяльності на принципах законодавчо-встановлених правил державного регулювання економіки в аграрній сфері (стимулюючий, пільговий характер діяльності, або чітко заборонений), до основних форм власності (приватизація, націоналізація сфер, принципи розвитку земельної політики в державі та країнах-партнерах), захист прав споживачів і підприємців аграрного виробництва (захист конкурентного середовища, формування обмеження монополізму аграрних холдингів).

Характеристика основних економіко-демографічних факторів здійснюється шляхом аналізу розмірів і структурою потреб, а при сприятливих економічних факторах – стабільним платоспроможним попитом населення країни. Серед них доцільно розглянути стабільний рівень зростання доходів і нагромаджень населення, який дає можливість здійснювати стабільну купівельну спроможність. Також слід приділити увагу стабільності основного рівня цін та можливістю отримання різноманітних пільгових кредитних ресурсів, що позитивно впливає на розвиток аграрного підприємництва різних аграрних формувань та активність розширення сільськогосподарського виробництва. На фазу економічного циклу, також позитивно або негативно впливає розвиток національної економіки. Вважаємо, що падіння попиту,

наприклад, для окремої фази економічного розвитку підприємства, приводить до загострення конкуренції, поглинання аграрних підприємств та створення аграрних холдингів, з залученням іноземних інвестицій, та сучасних технологій, основних засобів нового типу. Чинники психологічного характеру проявляються в звичках і нормах споживання, переважній увазі до одних товарів і в негативному відношенні до інших [22, с. 113].

На конкурентоспроможність виготовленої продукції аграрного виробництва дуже впливає основний рівень розвитку науки і техніки яких дає можливість характеризувати процес виробництва продукції, товарів, застосування технологій краплинного зрошення. Основні зміни в технології аграрного виробництва, направлені на забезпечення конкурентних переваг, та можливі при вагомих капітальних і фінансових вкладень, або не тривалого періоду (виросуванні зернових, технічних, овочевих культур), або тривалого періоду (при закладанні садів, виноградників) та негативно можуть позначатися на прибутковості підприємства, у тому числі і внаслідок невдач при впровадженні нової технології. Негативно позначитися на прибутковості підприємств може й значне зменшення обсягів реалізації продукції аграрного виробництва внаслідок появи на ринку продукції підприємств за нижчими цінами, у виробництві яких використовується більш прогресивна технологія, що забезпечує менші виробничі витрати [23, с. 29].

На конкурентоспроможність впливає також зовнішні умови діяльності аграрних підприємств, серед яких врахування економічно-політичної ситуації в країні та країнах партнерах, при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності, в окремих регіонах, на галузевих аграрних ринках. Тому вагомий вплив на сприятливі умови господарювання аграрних підприємств є стабільні розміри податкових ставок на основні податки та збори, пільговий рівень відсотків за кредити для підприємств малого бізнесу в аграрній сфері, ступінь монополізації галузі, рівень розвитку аграрно-економічних відносин і ринкових структур, стан ринку праці (сезонної в тому числі), сприятлива інвестиційна активність бізнесу та підтримкам державних програм [24, с. 4]. Доцільно також

проаналізувати основні внутрішні ендогенні чинники які залежать від форм господарювання, методів та організації роботи аграрних формувань на конкретному підприємстві. Класифікація внутрішніх чинників приведена в табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Класифікація внутрішніх чинників, що впливають на фінансовий стан та стійкість аграрних підприємств

Внутрішні чинники	
Конкурентне середовище	Мета створення аграрного підприємства Галузь діяльності Формування власних традиції, створення репутації та іміджевого бренду (екологічної продукції) Формування кваліфікованого складу аграрно-облікової служби Частка ринку і стадія життєвого циклу
Принципи діяльності, при врахуванні аграрного бізнесу	Форма власності Організація системи управління Інноваційна діяльність Організація виробництва Адаптація фірми Форма спеціалізації Концентрація аграрного виробництва Диверсифікація виробництва
Ресурси та їх використання	Застосування прогресивних засобів і методів ведення аграрного виробництва Врахування тривалості виробничого процесу аграрного бізнесу Рівень виробничих запасів Обертання засобів
Основні складові фінансового менеджменту	Врахування структури балансу (інтегрованої) Платоспроможність суб'єктів господарювання Ліквідність Дотримання оптимального співвідношення власних і залучених коштів. Вартість капіталу, в т.ч. іноземного Структура майна та джерела поповнення Форми і інвестиційної привабливості та дохід на акції Формування рівня прибутковості та рентабельності окремих сільськогосподарських культур

До значимої групи чинників належать високі темпи інфляції. Незважаючи на деяке уповільнення їх, вони досить вагоме та негативно впливають на реалізацію аграрними підприємствами своїх стратегічних цілей. Спостерігається ситуації, при яких зміни в податковій системі країни, обмеженість пільгових кредитів в аграрній сфері, формують високі ціни на

продукцію для кінцевого споживача та не сприяють розширенню виробництва, або взагалі його скорочення. Формування високих цін на продукцію аграрного виробництва, які встановлюють підприємства не мають причини для необґрунтованої цінової політики, оскільки зовнішні ціноутворюючі фактори впливають досить вагоме. А це приведе, у свою чергу, до падіння конкурентоспроможності товарів і зниженню споживчого попиту [25, с. 50].

Однією з явно негативних ознак погіршення фінансової стійкості та конкурентоспроможності може бути зміна в статтях балансу зі сторони як пасиву, так і активу, або зменшення основних позицій балансу, та досить різкі зміни в структурі інтегрованого балансу [26, с. 9]. Безумовно негативним фактором є – зменшення коштів на основних поточних рахунках підприємства. При цьому, слід враховувати, що підприємство повинно впроваджувати ефективну інвестиційну програму підприємства, при збільшення коштів при реалізації експортної діяльності, або формування власної політики з розміщенням коштів на депозитних рахунках та короткостроковий термін, до розширення аграрного виробництва та підвищення прибутковості.

Для прийняття ефективних рішень доцільно досліджувати та здійснювати моніторинг даних про запаси сировини і матеріалів, палива, готової продукції, залишків незавершеному виробництва, та контролювати режим та умови їх зберігання. Тому обліково-економічна служба контролює фактори, які свідчать про різке збільшення, або зменшення запасів, та може впливати на ритмічність, рівномірність виробництва і постачання, та можуть привести до порушення технологій вирощування культу, а наслідком скорочення врожайності та фінансового результату в цілому [27, с. 159].

Тому, внутрішні чинники (якісні та кількісні), досить вагоме впливають на конкурентоспроможність та фінансово-економічне становище аграрних формувань. До якісних чинників слід враховувати мету створення аграрних формувань, основні галузі діяльності, формування власних традиції, репутації та іміджевого бренду, організаційно-правова форма господарювання, організаційна структура управління аграрним виробництвом, організація

системи управління та її особливості, форма спеціалізації, концентрація виробництва, диверсифікація виробництва, прогресивність засобів, методів та технологій виробництва, рівень забезпечення запасів. [28, с. 261]. До кількісних належать: кваліфікований склад керівництва і персоналу, частка ринку і стадія життєвого циклу товару, інноваційна діяльність, адаптивність підприємства, тривалість виробничого циклу, рівень виробничих запасів, структура балансу, платоспроможність, ліквідність, співвідношення власних і залучених засобів, вартість капіталу, структура майна, інвестиційна привабливість, доход на акцію, рівень прибутковості та рентабельності [29, с. 4].

Отже, наслідок дії тих чи інших негативних чинників можна передбачити, а виходить, вчасно вжити відповідних заходів щодо їх усунення або ослаблення, якщо постійно здійснювати моніторинг факторів, які впливають на погіршення фінансово-економічного стану підприємства. Потрібно враховувати всі ознаки, розглядатися їх в сукупності з іншими показниками фінансово-господарської діяльності аграрних формувань. Тому для прийняття ефективних управлінських рішень, потрібно проведення ретельного аналізу фінансового стану, контролювання інвестиційної політики та з боку акціонерів, керівників-менеджерів та представників обліково-фінансової служби.

3. МОДЕЛЮВАННЯ ТА МАРКЕТИНГОВІ СТРАТЕГІЇ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ НА ПЕРСПЕКТИВУ

В економічній літературі немає єдиного, загальноприйнятого методологічного підходу до оцінки конкурентоспроможності аграрних підприємств. І це не випадково. По-перше, оцінка може вироблятися, на різних рівнях (макро-, мезо -, мікро-) і для різних цілей; по-друге, роблячи оцінку, підприємство припускає затратити певні фінансові, трудові й тимчасові ресурси й, залежно від цього, вибирає метод оцінки. Аналізуючи існуючі підходи до оцінки конкурентоспроможності аграрних підприємства можна виділити наступні загальні недоліки:

- статичність одержуваних результатів оцінки (частково крім матричних методів). Рівень конкурентоспроможності підприємства фіксується в певний конкретний проміжок часу, у той час, як сама досліджувана категорія, так і фактори, що впливають на неї, зовнішнього й внутрішнього середовища досить динамічні.

Саме цим пояснюється більша популярність матричних методів на Заході, які розглядають процес конкуренції в динаміці. Однак надмірно спрощений підхід до аналізу критеріїв, що визначають конкурентоспроможність, використання методу експертних оцінок, застосування трибальної шкали оцінки (високий, середній, низький) обмежує можливість їхнього практичного застосування для розробці обґрунтованих управлінських рішень. Із цієї причини матричні методи цілком виправдано критикувалися певним колом дослідників;

- обмеженість інтерпретації результатів оцінки. Застосування деяких методів не дозволяє виявити причин здатності, або нездатності підприємства витримувати конкуренцію, а отже, знайти шляхи підвищення конкурентоспроможності й указати джерела забезпечення конкурентних переваг [16, с. 24].

Оцінку конкурентоспроможності аграрних підприємств пропонується виконувати на основі побудови конкурентного простору. Пропонований конкурентний простір будується в тривимірній площині, утвореній показниками рівня конкурентоспроможності виробленої продукції, що (вісь OX), фінансовий стан підприємства (вісь OY) і величини ринкової частки (вісь OZ). Оцінка фінансового стану підприємства здійснюється з допомогою показника комплексної порівняльної рейтингової оцінки фінансового стану, рентабельності й ділової активності. Визначення його ринкової частки може здійснюватися як у вартісних, так і в натуральних вимірниках. Зазначені показники не мають розміру й змінюються в діапазоні від 0 до 1 (величина ринкової частки відкладається в частках одиниці). Це забезпечує порівнянність і співмірність аналізованих показників. На конкурентний простір наносяться координати всієї підприємств-конкурентів, що беруть участь в аналізі. Приклад побудови конкурентного простору представлений на рис. 3.1.

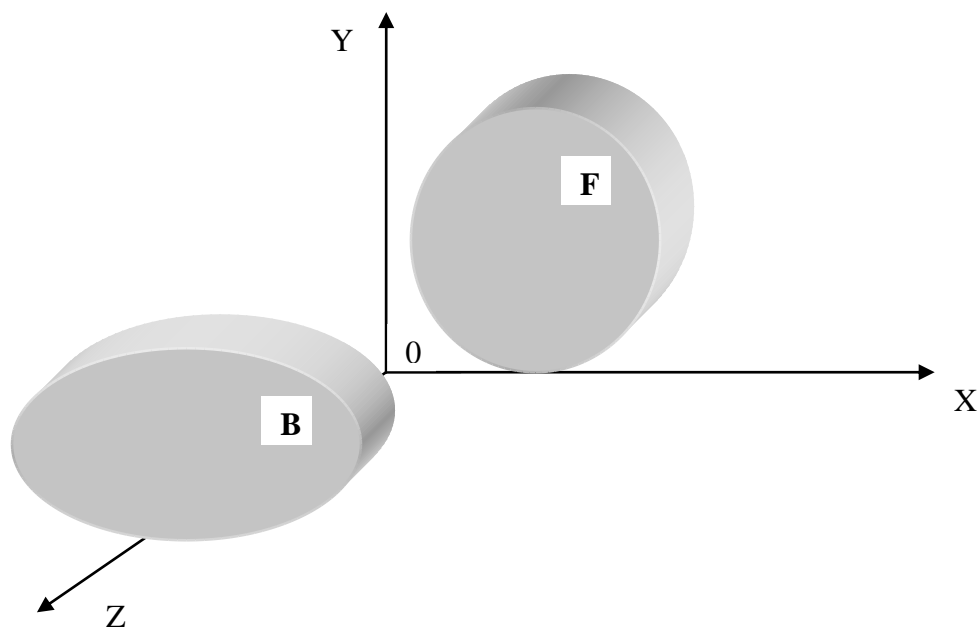

Рис. 3.1. Моделювання конкурентного простору аграрних підприємств

Показники конкурентоспроможності повинні відображати основні результати виробничо-господарської й фінансово-економічної діяльності сільськогосподарського підприємства й характеризувати ці результати з погляду його здатності або не здатності вести конкурентну боротьбу на ринку.

Виходячи із цього, як індикатори оцінки конкурентоспроможності пропонується використовувати показники ринкової частки аграрних підприємств й рівня конкурентоспроможності їх продукції. Вони характеризують основні досягнення підприємств у сфері стійкості й інших індикаторів ринкового положення. Також це показник фінансового стану й стійкості, що відображають їх здатності зберегти й примножити досягнуті результати.

Визначаючи позицію аграрних підприємств у тривимірному просторі, дослідник окреслює простір, що належить кожному з них. Цей простір обмежується їх координатами на кожній осі: фінансового стану, конкурентоспроможності продукції й ринкової частки. Обсяг, займаний кожним підприємством у конкурентному просторі, відповідає рівню його конкурентоспроможності на даному ринку (або його сегменті). Пропонований конкурентний простір дозволяє оцінити не тільки рівень конкурентоспроможності підприємства, але й проаналізувати інші ринкові характеристики: конкурентну позицію й конкурентний потенціал.

Запропонована тривимірна модель розрахунку конкурентоспроможності, конкурентної позиції й конкурентного потенціалу підприємства має ряд переваг:

- носить комплексний характер, тому що відображає основні напрямки оцінки й забезпечення конкурентоспроможності: фінанси, ринкові позиції й ефективність роботи зі споживачем;

- крім однозначної кількісної оцінки рівня конкурентоспроможності, дана модель дозволяє зрівняти й проаналізувати підприємства з однаковим рівнем конкурентоспроможності без додаткових дослідницьких або аналітичних процедур.

На рис. 3.1 графічно представлена дана ситуація. Підприємство F забезпечує конкурентоспроможність за рахунок стабільного фінансового становища й напевно працює в певному сегменті ринку або ринковій ніші й робить високоякісну дорогу продукцію. Підприємство В, навпаки, є

орієнтованим на масовий ринок і прибутковість бізнесу забезпечує за рахунок обсягів виробництва. Хоча рівень конкурентоспроможності в даних підприємствах є майже однаковим.

- запропонована методика дозволяє робити диференційовану оцінку чинників, які спричиняють конкурентоспроможність: конкурентної позиції й конкурентного потенціалу підприємств. Крім цього, конкурентний простір може будуватися як у цілому для ринку, так і для окремих його сегментів або видів продукції. Оцінюваний простір залежить від цілей оцінки й виду розроблювальної конкурентної стратегії.

- при постійно діючому процесі дослідження конкурентоспроможності, дана модель дасть можливість поглибленого аналізу причин здатності або нездатності підприємства витримувати конкуренцію; розглянути ретроспективу стратегічних орієнтації, виявити причини зміни траєкторії розвитку підприємства.

Вважаємо, що багатофакторну модель оцінки конкурентоспроможності, конкурентної позиції й конкурентного потенціалу, що заснована на побудові конкурентного простору, потрібно використовувати, застосовуючи систему показників ринкової частки; рівня конкурентоспроможності продукції, що виробляється та систему показників фінансового стану підприємства [17, с. 114].

Конкурентоспроможність, як відомо, є відносним показником, оскільки може бути визначена тільки в результаті порівняння. Саме тому при оцінці конкурентоспроможності української сільськогосподарської продукції на світовому аграрному ринку не достатньо лише абсолютних показників. Важливішими є відносні показники. Зарубіжні вчені для оцінки конкурентоспроможності найчастіше використовують наступні індекси:

- Relative Export Advantage Index (RXA) - індекс відносної експортної конкурентоспроможності;
- Relative Import Penetration Index (RMP) - індекс відносної залежності від імпорту;
- Relative Trade Advantage Index (RTA) - індекс відносних торговельних

переваг.

Індекс відносної експортної конкурентоспроможності розраховують за формулою:

$$RXA_{ij} = (X_{ij} / \sum_{I, I \neq j} X_{iI}) / (\sum_{k, k \neq i} X_{kj} / \sum_{k, k \neq i} \sum_{I, I \neq j} X_{kI}), \quad (3.1)$$

де X - експорт; i та k - види товарів; j та I - країни.

Механізмом визначення індексу відносної експортної конкурентоспроможності є співвідношення частки країни в світовому експорті певного товару до її частки в світовому експорті всіх інших товарів. Світовий експорт товару прийнято визначати як загальну суму країн, які експортують, за виключенням тієї, що є об'єктом дослідження, саме це і є специфічною рисою цього показника. За такою ж методикою визначають і суму експорту інших товарів, тобто із загальної суми експорту всіх країн виключають експорт того чи іншого товару країни, яку досліджують. Відповідна специфіка розрахунку унеможливить подвійний облік експорту товару країни, що є об'єктом дослідження. Даний механізм має вагоме значення зважаючи на місце країни, що досліджується, та її частку товару, щодо світового експорту у міжнародній торгівлі. Інформаційна сутність індексу відносної експортної конкурентоспроможності (RXA) полягає в наступному:

- у випадку, коли $RXA > 1$, то країна, яка досліджується, є досить конкурентною щодо свого товару, який експортується, і навіть має деякі переваги;

- коли ж $RXA < 1$, то це є свідченням того, що країні загрожує брак вигод від експорту такого товару.

Індекс відносної залежності від імпорту Relative Import Penetration Index (RMP) має велику схожість до індексу Relative Export Advantage Index (RXA), проте головною відмінністю є прийняття до уваги імпорту:

$$RMP_{ij} = (M_{ij} / \sum_{I, I \neq j} M_{iI}) / (\sum_{k, k \neq i} / \sum_{k, k \neq i} \sum_{I, I \neq j} M_{kI}), \quad (3.2)$$

де M - імпорт; i та k - види товарів; j та I - країни.

У випадку, коли індекс Relative Import Penetration Index (RMP) матиме

показник > 1 , це свідчитиме про конкурентні загрози, тобто значну залежність від імпорту, і навпаки, якщо $RMP < 1$, то спостерігаються порівняльні конкурентні переваги, тобто низька залежність від імпорту.

Одночасний вплив показників як експорту так і імпорту, щодо відповідного товару, враховуються для здійснення розрахункових дій для Relative Trade Advantage Index (RTA):

$$RTA_{ij} = RXA_{ij} - RMP_{ij}, \quad (3.3)$$

- де RTA_{ij} - індекс відносних торговельних переваг і-го товару j-ті країни;
- RXA_{ij} - індекс відносної експортної конкурентоспроможності і-го товару в j-й країні;
 - RMP_{ij} - індекс відносної залежності від імпорту і-го товару у j-й країні.

На відносну конкурентоздатність відповідного товару у зовнішній торгівлі буде вказувати позитивне значення даного показника, проте, у випадку його мінусове значення свідчитиме про конкурентні загрози.

З огляду на зростання внутрішньогалузевої торгівлі стає дедалі важливішим при оцінці конкурентоспроможності одночасне застосування показників як експорту так і імпорту. Наприклад, індекс RXA для цукру в Україні у 2019 р. дорівнював 0,7, що свідчить про невисокий, але позитивний рівень його конкурентоспроможності. Однак значення індексу RTA для цього ж товару у цей же рік дорівнює - 2,7 відображаючи нестачу конкурентоспроможності. Причиною такої невідповідності є наявність внутрішньогалузевої торгівлі: хоча експорт цукру і досить значний, однак імпорт цього товару переважає. Зважаючи на це, одночасний розгляд індексу RTA з точки зору як експорту так і імпорту є більш інформативнішим вимірником конкурентоспроможності, що свідчить про велику його та ефективність.

Проте, оцінці й інтерпретації всіх трьох індексів можуть виникнути труднощі, коли існують істотні коливання між їх значеннями в різні роки. Це найчастіше може виникати внаслідок структурних змін в економіці. Оскільки

структура аграрного виробництва постійно змінюється, то обсяги зовнішньої торгівлі сільськогосподарськими та продовольчими товарами в різні роки істотно різняться. Тому за даних умов на основі статистичної інформації за окремий рік важко зробити висновки щодо конкурентоспроможності сільського господарства.

Для оцінки конкурентоспроможності сільського господарства України здійснено розрахунок індексу відносних торговельних переваг для окремих видів товарів, що стали основними для експортної спеціалізації нашої держави. Обраний період дав змогу простежити динаміку змін у конкурентоспроможності окремих товарів у часі

Аналіз одержаних значень індексу РТА показав, що за останні десять років на світовому аграрному ринку значно зросла конкурентоспроможність українських зернових, насіння соняшнику, соняшникової олії та сухого знежиреного молока, однак знизилась - українського масла, яловичини і, особливо, цукру.

Найбільш конкурентоспроможним товаром на світовому аграрному ринку є соняшникова олія, про що свідчить високе значення індексу відносних торговельних переваг (індекс РТА у 2019 р. становив 46,11). Досить конкурентоспроможним є й насіння соняшнику (індекс РТА - 14,27). Причинами зростання експорту цих товарів були збільшення обсягів суб'єктів господарювання підприємств у вітчизняній олійно-жировій промисловості, а також експортне мито, яке цьому спонукало. В усі досліджувані роки конкурентоспроможними були зернові, причому їх конкурентоспроможність порівняно з 2015 р. постійно зростає. Хоча в структурі українського експорту зернові мають найбільшу частку, все ж значення індексу РТА є невисоким. Це пояснюється тим, що поряд із експортом в Україні протягом аналізованого періоду мав місце й імпорт окремих видів зернових культур.

У зв'язку з нестабільним фінансово-економічним станом значної кількості малих і середніх аграрних підприємств основними завданнями їх діяльності є стабілізація вже досягнутого рівня виробництва та подальше його

покращення. З метою зміцнення фінансово-економічного стану господарств необхідно, перш за все, зробити їх ліквідними, а саме: збільшити наявність грошових коштів та їх еквівалентів, зменшити поточні зобов'язання та кредиторську заборгованість. Для цього необхідно забезпечити ефективність виробництва і реалізації всіх видів продукції, що досягається шляхом виконання наступних умов:

- застосування екологічно безпечних ресурсозберігаючих технологій вирощування культур і дотримання науково обґрунтованих рекомендацій під час виконання всіх технологічних операцій;

- вирощування рентабельних високопродуктивних культур (кукурудзи, соняшника, картоплі, овочів) з дотриманням сівозмін;

- постійне оновлення та підтримання в належному стані машинно-тракторного парку;

- збереження та покращення родючості ґрунту – головного знаряддя та предмета праці в сільському господарстві;

- виробництво продукції з обов'язковим урахуванням кон'юнктури ринку, наявності цільових ринків, каналів збуту;

- ретельний аналіз та прогнозування попиту на ринку, просування товару з урахуванням наявності потенційних покупців, удосконалення маркетингу;

Загальна стратегія маркетингу при цьому полягає в оцінці, аналізі та прогнозуванні попиту на аграрному ринку і просуванні через інфраструктуру наукового забезпечення інвестиційних проектів, новітніх технологій у рослинництві і тваринництві, переробці та логістиці; віртуальних продаж. Важливими елементами стратегії маркетингу є також формування цін на продукцію з урахуванням витрат виробництва, співвідношення попиту і пропозиції на ринку, проведення рекламних кампаній шляхом випуску каталогів та прайс - листів, у т.ч. з використанням мережі Інтернет.

Необхідною складовою плану маркетингу, що забезпечує визначення

найбільш вигідних для господарства обсягів виробництва і реалізації продукції, є розрахунок ціни пропозиції і прогнозованої ціни на продукцію. Таким чином, кожне сільськогосподарське підприємство унікальне, а його поведження на ринку визначається тільки властивою йому комбінацією стратегічних ідей. Проте вибір стратегії диктується певними правилами й, у першу чергу, залежить від того, у межах якої галузі або сегменту споживання перебуває його ринкова ніша та якого рівня конкурентоспроможності ним досягнуто.

ВИСНОВКИ

1. Теоретико-методичні засади визначення конкурентоспроможності аграрних підприємств та управління її підвищенням на перспективу ґрунтуються на здійсненні обліку та оцінки, а також прогнозуванні й моделюванні її основних індикаторів. При цьому облік має чіткі нормативно-законодавчі установки та обмеження, є найбільш об'єктивним, системним і послідовним інструментом управління, то оцінка й моделювання мають більше творчих можливостей для набору сукупності кількісних показників (наприклад, статистичних, фінансових та ін.) й творчої інтерпретації в залежності від завдань, на виконання яких вони спрямовані. Але саме бухгалтерський облік показників діяльності аграрних підприємств є основою для всіх здійснення й розробки всіх послідуєчих оцінок і моделей та прийняття управлінських рішень щодо підвищення конкурентоспроможності.

2. Важливими чинниками та складниками підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств є фінансові. Тому їх оцінка має провідне значення у її підвищенні. Вона направлена на ідентифікацію чинників внутрішнього та зовнішнього середовища їх функціонування, насамперед, фінансових. Саме фінансова стійкість та її індикатори значною мірою визначають стратегічні напрями й заходи розвитку й підвищення конкурентоспроможності.

3. Моделювання підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств на перспективу ґрунтується на врахуванні та оцінці її основних індикаторів (рівень конкурентоспроможності виробленої продукції; фінансового стану; величина ринкової частки). Воно передбачає побудову моделі конкурентного простору та місця в ньому того або іншого підприємства, а також його стратегічну орієнтацію щодо підвищення конкурентоспроможності. Запорукою підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств є також застосування інструментів маркетингу (план маркетингу, моніторинг ринку, стратегії просування продукції, її логістика й реалізація тощо).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні: закон України від 16.07.99 р., № 996-XIV зі змінами і доповненнями. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2755>- 17.

2. Маркіна І.А., Андреева Н.М., Головченко О.М. Конкурентоспроможність підприємств в умовах ринкової економіки / Регіональні аспекти та напрямки підвищення конкурентоспроможності підприємств в умовах інноваційного розвитку: монографія; за заг. ред. М. А. Зайця, О. В. Захарченка, О. М. Коваленка. Одеса: ВМВ, 2014. 292 с.

3. Ігнатенко М.М. Формування інформаційної безпеки підприємств і організацій в умовах автоматизації обліку та фінансової звітності. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2017. № 4 (40). С. 84-88.

4. Про захист економічної конкуренції: законом України від від 13.02.2020, підстава - 440-IX зі змінами і доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14#Text>

5. Мармуть Л., Лугова О. Методичні підходи до оцінки економічного потенціалу сільськогосподарських підприємств. *Економіст*. 2012. № 2. С. 24-26.

6. Янковий О. Г. Конкурентоспроможність підприємства : оцінка рівня та напрями підвищення : монографія. Одеса : Атлант, 2013. 470 с.

7. Коваль С.В. Організаційно-економічні засади розвитку та вдосконалення структури ринку плодоовочевої продукції. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. Вип. 7. Ч. 2. С. 93-96.

8. Леваєва Л.Ю. Ідентифікація сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів у сукупності форм організації діяльності на селі. *Агросвіт*. 2019. № 17. С. 3-7.

9. Смолін І.В. Стратегічна конкурентоспроможність підприємства : змістовні імперативи та критерії оцінювання. *Стратегія економічного розвитку України*. 2015. № 36. С. 126-137.

10. Ігнатенко М.М., Рунчева Н.В. Процеси ресурсозабезпечення спеціалізації та концентрації виробництва в корпоративних агроформуваннях. *Економіка та держава*. № 1. 2017. С. 10-14.

11. Романюк І.А. Вплив конкурентної боротьби на управління маркетинговою діяльністю сучасних підприємств. *Молодь і сільськогосподарська техніка у XXI сторіччі: Зб. матер. XVI-й Міжнар. форум молоді*. Харків: ХНТУСГ. 2020. С. 206.

12. Павлова Г.Є, Приходько І.П., Колісник Є.В. Методичні підходи й особливості аналізу фінансової безпеки сільськогосподарського підприємства. *Причорноморські економічні студії. Серія: Економіка та управління підприємствами*. Вип. 31, с.86-90 URL: http://bses.in.ua/journals/2018/31_2018/18.pdf

13. Мармуль Л.О., Радева М.М. Механізм формування диверсифікаційної політики підприємства в умовах трансформаційної економіки: монографія. К.: ННЦ ІАЕ, 2006. 199 с.

14. Маркіна, І. А., Іванюта, В. Ф., Іванюта, П. В. Методологічне забезпечення оцінки конкурентоспроможності підприємств в умовах вступу України в СОТ і ЄС: монографія. Полтава: ПУСКУ, 2009. 168 с.

15. Охота В.І. Конкурентоспроможність України на світовій економічній арені. *Економічний аналіз : зб. наук. праць*. 2015. Том 19. № 1. С. 86-87.

16. Костюк Л.А. Теоретичні та методичні засади оцінки конкурентоспроможності. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету. (Економічні науки)*. 2012. Вип. 2. С. 22-30.

17. Нужна О.А. Оцінка рівня конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств. *Економіка АПК*. 2006. № 4. С. 110-115.

18. Котистко О. В. Теоретичні основи конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції. *Економіка АПК*. 2010. №1. С. 61.

19. Міщенко Н.Г., Смик О.С. Конкурентоспроможність і конкурентні переваги підприємств в сучасних ринкових умовах. *Наук. вісн. НЛТУ України*. 2009. Вип. 19.3. С. 243–247.

20. Аранчій В. І., Ігнатенко М. М. Сутність ризиків підприємницької

діяльності та їх оцінка з метою нівелювання й уникнення в управлінні ефективністю й конкурентоспроможністю розвитку. *Економічний вісник університету*, 2018, Вип. 39, С.52-58.

21. Саблук П.Т., Кропивко М. Ф. Кластеризація як механізм підвищення конкурентоспроможності та соціальної спрямованості аграрної економіки. *Економіка АПК*. 2010. №1. С. 3–12.

22. Кваско А.В. Аналіз методів оцінки конкурентоспроможності підприємства. *Наукові записки*. Вип. 1(54). 2017. С. 111-118.

23. Крючкова Ж.В. Дослідження сутності конкурентоспроможності та конкурентоздатності аграрних підприємств. *Агросвіт*. № 17. 2016. С. 23-30.

24. Кучкова К.О. Конкурентні переваги сільськогосподарського підприємства в сучасних умовах господарювання. *Ефективна економіка*. № 1. 2018. С. 1-7.

25. Непочатенко О.О. Аналіз конкурентного середовища сільськогосподарських підприємств. *Економіка АПК*. № 5. 2016. С. 43-51.

26. Обозна В.В. Цінова політика в системі управління збутовою діяльністю на підприємстві. *Економічний вісник запорізької державної інженерної академії*. № 1-2(07). 2017. С. 7-12.

27. Халімон Т.М. Принципи побудови механізму управління конкурентоспроможністю підприємств. *Науковий вісник*. № 1. 2017. С. 158-161.

28. Шобаніна О.В., Федосєєва Г.С. Формування конкурентних переваг виробників сільськогосподарської продукції на світовому ринку: теоретичний аспект. *Вісник ХНАУ. Серія: Економічні науки*. 2016. № 2. С. 259-266.

29. Аранчій В.І., Зоря С. П., Лантух А. О. Теоретичні аспекти формування конкурентних стратегій аграрних підприємств. *Наукові праці Полтавської державної аграрної академії*. Полтава: ПДАА. 2012. Т.3, № 2. С.3-7.

30. Карпенко Л.М. Методичні підходи до оцінювання рівня конкурентоспроможності підприємства. *Вісник соціально-економічних досліджень*. ОНЕУ. 2013. № 3(2). С. 24-31.